

Egy rendkívüli ember

KOVÁCS JÁNOS
(1926–1997)

Nomen est non omen. A nagyon mindennapi név egy nagyon nem mindennapi embert takar. Eredetileg gépészmérnöknek készült, nagyon szép szakmai jövő reményével. Azután húszéves korában súlyos baleset érte. Egy évig feküdt kórházban. Az életét meg tudták menteni, de a két lábát nem. Egy alkalommal, még diákkorunkban, otromba módon, szerencsétlenségnek neveztem azt, ami vele történt. Helyreigazított: nem szerencsétlenség, csak baleset. Később jöttem rá, hogy ez a megkülönböztetés mennyire fontos a számára. Annak idején az orvosok közölték vele, hogy állapotában maximum ötvenéves kort lehet megérni. A két évtizedet meghaladó „élettöbblet” nemcsak fizikai, de erkölcsi erejének a diadala is volt.

Balesete után mérnöki tanulmányait nem tudta folytatni, váltania kellett, így lett közgazdász hallgató. Itt is hamarosan megmutatkoztak kiváló képességei. Egy, már szinte legendássá vált, nagyon jellemző történet ebből az időből: 1950-ben vagyunk, matematika írásbeli szigorlat. Egy társunk odahajított cédulán kér tőle segítséget. Kovács ráírja a választ és visszadobja. A cédula azonban már nem ér célba, a felügyelő oktató fogja el. Kovács nem hajlandó megmondani kinek küldte. Egyest kap. Néhány nap múlva szóbeli szigorlat a nagy tekintélyű gazdaságmatematika professzornál, Huszár Gézánál. Kovács kitűnően felel. Huszár Géza: szóbeli felelete 5-ös, írásbelije 1-es, megajánlom a 3-ast. Kovács: nem fogadom el, úgy érzem ennél többet tudok. Huszár Géza most már sokkal keményebben vizsgáztatja, Kovács megint kiválóan felel. Huszár Géza megajánlja a 4-est. Kovács: nem fogadom el, úgy érzem ennél többet tudok. Huszár Géza most már nagyon nekigyűrűzködik, háromnegyed órát faggatja a tananyagot messze meghaladóan. Kovács végig ragyogóan bírja, Huszár Géza kevésbé. Végül így szól: megadom az ötöst és ha kedve van hozzá jöhet tanársegédnek a tanszékemre. Kovács az ötöst megköszönte, de a matematika tanársegédi állást nem fogadta el. Igazi kedvence az elméleti közgazdaságtan és ehhez kapcsolódóan a közgazdasági elméletek története volt. Ezt akkor Erdős Péter tanította. A közismerten nagyon igényes, nagyon kritikus Erdős Péternek viszont ő volt a kedvence. Barátságuk egy életen át tartott.

Csak az egyetem elvégzése után 13 évvel, 1964-ben kezdődött közgazdászkatatói pályája, az MTA Közgazdaságtudományi Intézetében. Újabb igen nagy erőfeszítést igénylő, de sikeres nekirugaszkodással.

Tudományos tevékenysége középpontjában a munkagazdaságtan művelése állt, azonban az emberi erőforrások újratermeléséhez kapcsolódó szinte minden területre – ezen belül elsősorban az oktatásra – kiterjedt a figyelme. Már 1968-ban megvédett kandidátusi disszertációja – mely *Szakképzés és népgazdaság* címmel könyv formájában is megjelent – felhívta magára a figyelmet, nemcsak itthon, de külföldön is. Ebben, a szocialista táborban elsőként integrálta és helyezte mondanivalója középpontjába a Human Capital elméletét. 1976-ban nyerte el a közgazdaságtudomány doktora fokozatot. Disszertációja *A munkaerő társadalmi újratermelése és tervezése* címmel jelent meg nyomtatásban.

Sohasem volt a gyakorlat problémáitól elzárkózó „szobatudós”. A rá jellemző nagy lelkesedéssel vett részt a mindennapok által felvetett szakmai-tudományos problémák megoldásában. Különösen a hosszú távú tervezésben, ezen belül az életszínvonal terve-

zésében gyümölcsöztette tudását. Tímár Jánossal és Hoch Róberttel együtt olyan, ma is időszerű kérdésekkel foglalkozott, mint a nyugdíjreform, az oktatási reform, az egészségügyi bérezés korszerűsítése stb. Ő végezte Magyarországon az első tényleges adatokra épülő oktatástervezési modellszámításokat. Az 1960-as és az 1970-es években ENSZ- és UNESCO-szakértőként részt vett különböző fejlődő országok foglalkoztatási és oktatási stratégiájának kidolgozásában.

A későbbiekben sokat foglalkoztatta a tervezés helye és szerepe a kialakuló piacgazdaságban. Ennek kutatására ismert nyugat- és kelet-európai szakértők részvételével nemzetközi kutató kollektívát hozott létre. A munka eredményeit a Dartmouth Publishing Company által kiadott *Economic Planning in Transition* című kötet mutatta be. 1993-tól az Európai Közösség COST programjának egyik munkacsoportját irányította. Az utóbbi években közreműködője volt a Lengyelország 2010-ben elnevezésű programnak is.

A kutató legértékesebb, legfontosabb képességének Kovács János a tudományos fantáziát és a koncepciózusságot, a koncepcióalkotási képességet tartotta, Ő mindkettővel messzemenően rendelkezett. De voltak kiváló kutatósszervezői, kutatásirányítói tulajdonságai is. Így például igen jó „tudománydiplomátának”, a magyar közgazdaságtudomány és az általa irányított kutatógárda kítúnó nemzetközi képviselőjének, reprezentánsának bizonyult. Nagyszerű kapcsolatteremtő képességgel rendelkezett. Némi túlzással percek alatt tudott barátokat, támogatókat szerezni. Ennek volt köszönhető, hogy az általa vezetett munkacsoport 1993-tól az Európai Közösség COST programjának anyagi támogatásával folytathatta munkáját.

Tudománydiplomáciai tevékenysége sok utazást igényelt. Bár – teljesen érthetően – nem szeretett utazni, rengeteget utazott. Ausztrálián kívül minden földrészen járt. A mexikói Közgazdász Világkongresszuson meghívott előadó volt, hosszabb ideig dolgozott Algériában és Kongóban, de volt Novoszibirszkben stb. is. Mindenütt voltak barátai. Kovács Jánost külföldön is gyászolják.

Kitűnő vezető volt, kiváló vezetői képesség birtokában. Közvetlen és távolabbi munkatársaiból igazi alkotóközösséget tudott formálni. Nagy volt a tekintélye, tisztelték és szerették. A munkagazdaságtan területén működők többsége a tanítványának tekinti magát. Az ilyen típusú vezetőre szokás azt mondani, hogy iskolateremtő egyéniség. Az ő esetében ez nem egészen találó kifejezés. Az igazi iskolában ugyanis általában felülről diktált fegyelem érvényesül és a tanulók leginkább a lyukas órát és a szünetet élvezik. Kovács János köreiből ez nem így volt.

1996-ban tudományos osztályvezetőként nyugdíjba vonult. Utána is – amennyire romló egészsége engedte – csinálta tovább, amit addig. A halál is szinte munka közben érte Londonban. Előadását már nem tudta megtartani, de azt még megérte, hogy az általa irányított kutatócsoport munkáját a konferencia legnagyobb nyereségeként értékelték.

Rendkívüli együttérzéssel viseltetett a mások baja iránt. Közismert, hogy milyen sokan keresték fel problémáikkal. És ő mindenkinek, legjobb tudása szerint, igyekezett segíteni, ha másképp nem, legalább megnyugtatóval.

Nagyon büszke volt, adni szeretett és nem kapni. Nagyvonalú viszonzás nélkül nem fogadott el senkitől semmit, még az államtól sem. Nem tudta volna elviselni, hogy a valóban rászorultak helyett neki, az önmagán segíteni képesnek jusson a társadalmi támogatás. Elégedett emberként élt. Kevesen tudják úgy élvezni az életet, ahogy ő tudta. Harsány jókedve, humora gyakran vidította föl a környezetét. Ez csak a legutóbbi időkben, szinte elviselhetetlen fájdalmai hatására változott meg valamennyire.

Mindenki, aki a közelében élt vagy dolgozott, valamivel elviselhetőbbnek érezte a saját baját, gondját. Mindenki, aki a közelében élt vagy dolgozott – egy kicsit szerencsésnek érezheti magát.

Falusné Szikra Katalin